

Dramatično društvo v Ljubljani od 1869 do 1892

(Obdelava ohranjenega arhiva)

V zadnji (3.) številki Dokumentov smo objavili in razložili vse ohranjeno arhivsko gradivo Dramatičnega društva (DD) iz ustanovitvenega 67. in naslednjega 68. leta (štirje sejni zapisniki, pripombe k Pravilom in uradno pismo prvosednika Levstika). Zdaj prvič objavljamo vse v Slovenskem gledališkem muzeju in sploh v razvidu nahajajoče se ostanke društvenega arhiva za obdobje 1869 do 92, ki bodo sicer zasilno, a zato vsaj neposredno pričevanje o delovanju društva v omenjenem razdobju. Objava oz. obdelava listin, ki jih je komaj za tenko mapo, se nam zdi toliko potrebnejša in pomembnejša, kolikor bolj se nam približuje stota obletnica poklicnega gledališča na Slovenskem, ki ga je začelo prav DD.

I.

1869

Iz leta 1869 je dvojce listin:

1. Pismo Ljudevita Tomšiča z dne 2. aprila (ena stran) in
2. Zapisnik o volitvi »dramatičnega odbora« z dne 11. julija (dve strani).

K 1: *Ljudevit Tomšič* (1843—1902) je pisal, slovenil in prirejal gledališke igre. Z omenjenim dopisom iz Karlovca — tam je takrat učiteljeval — pošilja »svoja dva izvirna i eno svobodno prevedeno dramatičko delo sl. društvu v razsojo« in želi za vse skupaj 100 goldinarjev. Gre za izvirni igri »Šilo za ognjilo« in »Spekel se je« in za »svobodno prevedeno« »Morilci v Kravjej dolini«. (Obe izvirni igri sta se zgubili.) Tomšičeva ponudba je vsaj posredni odgovor na »razpis darila« tj. natečaja DD za izvirno igro, kakršnega so, sodeč po nepopolnem 5. sejnem zapisniku iz l. 1867, prvič objavili že poleti 1867 (glej Dokumenti št. 3, str. 86.) Za izvirno igro je bilo društvo pripravljeno plačati do 50, za priredbo pa 20 goldinarjev, saj Tomšič terja za »Šilo« 50, za »Spekel se je« 30, za prirejene »Morilce« pa 20 goldinarjev. Po registrski številki, ki jo je dobil Tomšičev dopis (161), vemo, da je društvo od 12. avgusta 1868 (Levstikov dopis deželni vladi z reg. št. 101) do 2. aprila 1896, torej v slabih osmih mesecih, prejelo (oz. prejelo in odposlalo?) natanko 60 dopisov.

K 2: »Zapisnik o volitvi dramatičnega odbora je zanimiv ne samo zato, ker nam prikazuje način, potek in izid volitev ter nas seznaja z vsemi kandidati, ampak predvsem zato, ker nam spregovori o položaju Frana Levstika, ki je bil od zadnjih volitev 21. junija prejšnjega leta prvosednik društva, zdaj pa je popolnoma pogorel. »Oddanih je bilo,« pravi zapisnik, »volilnih listkov 46 in sicer 32 od tukajšnjih udov in 14 od vnenjih. Gosp. Regali ni volil in naznanja na listu 47 da izstopi iz subjektivnega uzroka.« Pri volitvi prvosednika je dobil Grasselli 39, dr. Bleiweis (Karel) 3, Murnik 2 in Levstik tudi 2 glasova. Za blagajnika je bil izvoljen Žagar s 45 glasovi. Od kandidatov za odbornike so dobili največ glasov: Jurčič 46, Guttman, Murnik, Nolli, Valenta, Lavrič in Stritar po 45, Bleiweis, Kandernal in Cegnar po 44, Ravnikar Fr. 43, Poklukar 42, Sernek in Alešovec po 34, Drahsler in Šolar po 31, Drenik 30 in

Souvanova hiša, kjer so bile prireditve ljubljanske »Čitavnice«, od 1887—1892 pa tudi predstave Dramatičnega društva

Vilhar Ivan 29. Vsi ti — torej 18 — so prišli v odbor. Med kandidati za odbor so bili med drugimi tudi Zabukovec, Koblar, Vavru, Colloredo, Grasselli, Levstik, Papež, Levec, Svetec, Praprotnik. Levstik je dobil samo 3 glasove. Med izvoljenimi odborniki so bili štirje »vnenji«: Jurčič, dr. Lavrič, Stritar in Cegnar. Zapisnik so podpisali skrutinatorji Murnik (kot prvosednikov namestnik), Nolli (kot tajnikov namestnik), Kreč in Zabukovec. Vse kaže, da so Levstika, ki je iz Dramatičnega društva hotel napraviti »dramaturško-kritično institucijo« in od njega hotel slovensko dramatiko in ne samo diletantskega igranja (A. Slodnjak) in ki je Staroslovenecem že postal trn v peti, načrtno odrinili.

1870

Nobenega dopisa oz. listine.

1871

1. Pismo odbora DD škofu J. J. Strossmayerju 22. julija (2 strani in pol).
2. Zapisnik prve seje — 16. avgusta (stran in pol).
3. Zapisnik druge seje — 24. avgusta (stran in pol).

K 1: Gre za osnutek, ki ga je pripravila Nolljeva roka, ki je večkrat prečrtan in spremenjen in ki sta ga v imenu odbora podpisala prvosednik Grasselli in tajnik Nolli. Zaslužnemu škofu, ki se je prav takrat mudil na

Slovenskem, sporočajo, da ga je občni zbor DD 29. maja 1871 z ozirom na »sijajne zasluge za razvitek i povzdigo jugoslavenske umetnosti i znanosti« izvolil za svojega prvega častnega člana. Javljajo mu, da se je tehnična izdelava diplome zelo zakasnila in tako zakrivila odboru neljubo zamudo. Nato se odbor »osmeluje« na kratko poročati o namenu in dosedanji dejavnosti društva: »Osnovano l. 1867. si je postavilo društvo velevažno nalogo, gojiti slovensko dramatično umetnost po izdavanji slovenskih igrokazov in napravljanji gledaliških predstav. V prvih treh letih izdalo je 3 letnike »Slovenske Talijske«, kakor kažejo knjige, ktere priložiti si jemlje čast odbor; v najkrajšem času izide 4. letnik, ktereга pošlje društvo Vašej prevzvišenosti z letnim poročilom, imenikom in računi, kakor hitro bode tisek dogotovljen. Leta 1869. je začelo društvo napravljati redne slovenske gledališke predstave v Ljubljani, s početka vsak mesec eno v zimskem času, lansko zimo pa tri na mesec in letos hoče štiri predstave na mesec napraviti. Vsega skupaj je napravilo društvo do sedaj 52 predstav.« Zdaj je bilo seveda treba izoblikovati tudi prošnjo za denarno pomoč. Stavek »Žalibog da denarne razmere društvu ne pripuščajo korakati naprej« so spremenili v: »Toliko storilo je dozdej društvo pri skromnih materialnih razmerah, ktere mu niso pripuščale izdatneje delati na tem za izobraževanje slovenskega naroda tako važnem polji. A trdna volja je društvu korak za korakom napredovati, da tudi Slovenci pridemo do smotra, ktereга so že dosegli srečnejši jugoslavenski bratje, do stalnega narodnega kazališča!« — Osnutek nosi reg. ševilko 742.

K 2: Zapisnik pove, da je bil hišni posestnik in trgovec Peter Grasselli ponovno izvoljen za prvosednika, za njegovega namestnika dr. Bleiweis, za tajnika Nolli. V »igralni odsek« so bili izvoljeni Bleiweis, Drenik, Jeločnik, Nolli in Žagar, v »znanstvenega« (Levstikova razdelitev odbora je torej ostala v veljavi) pa Grasselli, Erjavec, Guttman, Poklukar, Ravnikar, Stritar in Zarnik. Zvemo, da obstaja dramatična šola, saj so se »vanjo oglasile« tri nove gospodične, in da se javlja igralski kandidat Jekovec (1840—1894, igral od 1871—77), ki naj se mu dovoli enkratno igranje za poskušnjo. Omenjena je Ivanka Jamnikova (1852—1884, igrala od 1867—74, kasneje svetovalka Danila, ko je bil začetnik) in neka gospodična Ružejeva, verjetno prav tako igralka. Zapisnik omenja še dva igralca: nekega Alta, ki mu odbor zagotavlja za začetek najmanj 10—15 goldinarjev mesečne nagrade, pozneje pa primerno stalno plačo, in nekega Pegama, ki naj pride igrat za poskušnjo in »če se sprejme, se mu povrnejo potovalni stroški«. Zapisnik omenja tudi prvo povabilo na gostovanje, ki ga je poslal kaplan Mihael Lendovšek; odborniki odgovarjajo, da »društvo rado igra v Konjicah, ako kat. politično društvo prevzame vse stroške«. Odbor obravnava tudi ponudbi dveh dramatikov oz. dramskih prevajalcev: Ivanu Mohorčiču, ki je prevajal iz češčine, poljščine in nemščine, se zahvali za darovano igro »Obžetnice«, naroči mu, naj preloži neko malorusko igro, glede prevoda Goethejevega »Egmonta« pa izjavi, da ga »zdaj društvo še ne more rabiti«, a ne pove ali zaradi šibkosti prevoda ali zaradi okusa publike; nekemu Lebanu pa vrača igro »Naš Friederik«, ko ne zvemo ali gre za prevod ali za izvirno delo. Odbor sprejme željo nekega g. Kranjca (verjetno gre za podpornega družabnika društva častnika Valentina Kranjca), »naj se napravi izkaz prestavljenih iger, ktere ima društvo v rokopisu, ter naj se priobči v časopisih«, pozneje pa naj se nove igre sproti razglašajo. Zvemo tudi, da je ustanovnik društva Ivan Juvančič, »trgovski potovalec v Ljubljani«

(kakor stoji v Imeniku družabnikov DD za leto 1876/77) daroval cilindar in da je na koncu poročal še blagajnik, vendar njegovo poročilo (omenjeno kot pri-loga) ni ohranjeno. Znano je število od zadnje seje sèm odposlanih dopisov (20), število došlih pa ni omenjeno.

K 3: Odbor se je ponovno sestel že čez osem dni, iz česar lahko sklepamo, da je bil zelo delaven. Razpravljal je a) o datumu prve predstave v novi sezoni (»natančni repertoire do novega leta bode sestavil igralni odsek do pri-hodnje seje«), b) o angažmajih in igralcih nasploh, c) o finansiranju in č) o izvir-nih igrah.

a) Prva predstava bo 14. septembra, igrala se bo igra v dveh delih »Išče se odgojnik«, *sodelovala bosta pevski zbor čitalnice in Sokol*.

b) Igralni odsek »izreka konečno željo da se engagementi skoraj sklenejo«. Bleiweis predlaga, »naj se koj piše nekemu g. Walburgu, Nollu pa, naj se Spindlerju, Pegamu, Jekovcu in Rossovi ter Krajnerjevi pošlje igrice »Bob iz Kranja« in se jih povabi za 10. september k »poskušnji« v Ljubljano.

Sledila je razprava o plačah in nagradah igralskega osebja. Tako se Ros-sovi ponudi 40 gold. na mesec »za početek«, Brussovi 35 in 2 gold. igralne na-grade, Podkrajškovi 30 in prav tako 2 gold. igralne nagrade.

Srečamo se z imenom igralca Julija Šušteršiča-Sršena (1843—1912, igral v Ljubljani in Trstu), kateremu »naj se piše, da odgovori na ponudbo, katero mu je stavil odbor«.

c) Prvosednik Grasselli stavlja »nujni predlog zarad prošnje na deželni zbor za denarno podporo in hvala za dosedanje«.

č) Nollu predlaga, naj se v časopisih objavi »prošnja do slovenskih pisa-teljev, naj pošljejo svoje že izdelane igrokaze društvu v porabo«.

1872

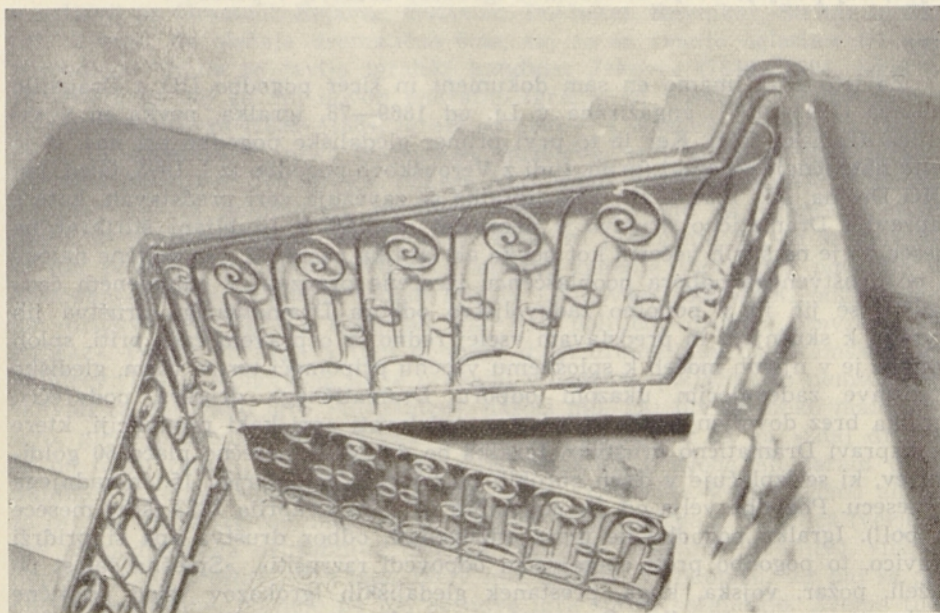
Za leto 1872 imamo en sam dokument in sicer pogodbo DD z Dragojilo Odijevo (1841—1901, angažirana v Lj. od 1869—78, igralka, pevka in vodi-teljica dramske šole). Ker je to prvi primer gledališke pogodbe pri nas, si jo velja natančneje ogledati (prim. tudi z Verovškovo pogodbo iz l. 1895, Gled. list SNG Drama, Lj., 1964/5, str. 253). Igralka se zavezuje »pri predstavah, katere napravlja Dramatično društvo v deželnem gledišči v Ljubljani štirikrat na mesec, to je na štirih večerih kot pevka ali igralka nastopiti, vse dotične naloge ji po društvenega odbora pooblaščenca izročene prevzeti, v odmejenem času naučiti se jih in v popolno zadovoljstvo odbora Dramatičnega društva jih izvršiti, k skušnjam in predstavam vselej redno in o pravem času priti, sploh kolikor je v njenih močeh k splošnemu vspehu pripomoči ter se vsem, glediške predstave zadevajočim ukazom odboru Dramatičnega društva podvreči«. Igralka brez dovoljenja odbora ne sme sodelovati »pri kaki produkciji, ktere ne napravi Dramatično društvo«. Igralka bo dobivala mesečno plačo 60 goldi-narjev, ki se izplačuje v dveh obrokih po trideset goldinarjev 15. in zadnjega v mesecu. Pogodba velja od 15. novembra 1872 do 1. aprila 1873 (štiri mesece in pol!). Igralka pogodbe ne more odpovedati, odbor društva »pa si pridrži pravico, to pogodbo proti enomesečni odpovedi razrušiti«. »Splošna žalost po deželi, požar, vojska, kuga, prestanek gledaliških igrokazov vsled politične okolnosti upravičuje odbor Dramatičnega društva to pogodbo takoj razrušiti. Isto tako ima odbor Dramatičnega društva pravico, to pogodbo takoj razklee-

niti, ako bi gospa Dragojila Odijeva ne bila zmožna spolnjevati dolžnosti, ktere je v tej pogodbi prevzela, ali če bi se proti društvu ali njegovim zastopnikom z besedo ali dejanjem hudo pregrešila.« V primeru bolezni si pridrži odbor pravico »po svojem prevdarku mesečno plačo ji ali izplačevati ali pa ustaviti«. Sedmi člen navaja: »Kdor brez temeljitega uzroka o napovedanem času k skušnji ne pride, ali sploh vspešni napredek skušenj moti, zapade po odločitvi odbora kazni 1 do 3 goldinarjev; isto tako, kdor naloge o pravem času (tj. *manjše tri dni, večje teden dni pred predstavo*) prejete pri predstavi ne zna, zapade po odločitvi odbora kazni 2 do 5 goldinarjev. Osmi člen govori o garderobi: »Gospodje si imajo tako imenovano francosko garderobo in potem malo garderobo, obstoječo iz peres, tricots, rokavic, itd. — gospe in gospodične pa vso garderobo, izvzemški moške obleke, na svoje troške preskrbeti.« Na koncu stoji še poseben, z roko pisan člen (kajti pogodba je razmnožena kot formular), veljaven le za Odijevo: »Gospa D. O. se zaveže tudi podučevati igralko dramatičnega društva v igranji jim odločenih nalog.«

1873

Iz leta 1873 je ohranjenih šest sejnih zapisnikov in Nollijeve prošnja za dopust.

1. Zapisnik 7. seje odbora dram. društva 28. 1. (stran in pol). Prvosednik je še zmeraj Grasselli, med odborniki opazimo novo ime: zdravnik dr. Josip Vošnjak. Seja je bila kljub odsotnosti bolnega blagajnika skoraj v celoti — le tajnik Noli je še poročal »o delovanji društva in o došlih dopisih« — namenjena določanju nagrad in izrekanju pohval. Za nagrado je zaprosil sluga

Stopnišče v Souvanovi hiši

Ahačič in jo tudi dobil (15 goldinarjev), medtem ko pevec in igralec Josip Paternoster (1847—1903, nastopal v letih 1869 do 1875) zve, »da se bode na posebne zasluge ozir jemal po končanej saisoni«. Nagrade se določijo za polovico decembra in za januar. Tako dobi na pr. Juvančič (verjetno tisti, ki je avgusta 1871 društvu poklonil cilinder) za 3-kratni nastop 15 goldinarjev, Sos za 2 nalogi 5 goldinarjev, Sturm za 6 nalog prav tako 5 goldinarjev, Alt za 4 naloge 5 goldinarjev itd. Srečamo se z imeni: Bizjak, Drahsler, Trdina, Eržen, Š. Paternoster, Rus, Podobnik, Koricki, Feigel, Miheljač, Rahnetova, Pardubska, Nollijeva, Förster, Valenta. Med njimi zagotovo niso samo igralci, ampak tudi delavci (Feigel) in glasbeniki, tako na pr. tudi Schinzl, ki je dobil nagrado za instrumentiranje. Nagrado je dobil tudi zbor — »v višini kakor navadno«.

Na koncu se je govorilo še o veselici, katera bi se napravila igralcem in igralkam. Stvar »se principielno dovoli, a izvršitev odloži na drugo sejo«.

2. Zapisnik 8. seje, ki je bila natanko mesec dni kasneje — 28. 2. (dve strani).

Razpravljalo se je o nagradah, o predstavah v korist Jenkovega spomenika, Mandelčevega nagrobnika in novomeškega narodnega doma, nazadnje pa še o omenjeni veselici »za igralski personal« (glej zapisnik sedme seje).

Prevajalcu Davorinu Hostniku — prevedel je vsaj 30 iger — se dovoli za prevod »Marie-Jeanne« honorar 25 goldinarjev z dostavkom, da igro popravi po francoskem originalu. (Omenjena igra francoskih pisateljev D'Enneryja in Malliana je bila prva francoska drama na slovenskem odru — upriz. 1873.) Drahsler je v januarju prejeto nagrado (30 gold.) prepustil društvu, za kar se mu odbor pismeno zahvali. Odbor sprejme povišanje najemnine za sobo in druge pritikline, ki jih je najel od Čitalnice.

V plačilnem seznamu (nagrade) za mesec februar so prvič omenjena še naslednja imena: Rahnetova A. in N., Pavškova, Tekalčeva, Vizjak, Jeločnik, Podobnik, Meden (Ivan, pevec in igralec v Čitalnici in DD od 1869—86). Zbor dobi nagrado »po ukazu regisseurja, moški I. vrste za Kralj Vondra dobe po 3 fl«.

Pa veselica? O nji omeni dr. Zarnik, »da je razglašeno, da se napravi, g. Žagar je zoper to, stvar se odloži za čas po velikej noči«.

Zapisnik je Nolli na čisto prepisal šele 24. marca, podpisal ga je prvo-sednikov namestnik dr. Karel Bleiweis. Torej gre vseskozi za Karla in ne za očeta slovenskega naroda.

3. Zapisnik 9. seje, slab mesec kasneje — 24. marca (dve strani).

Odborniki so najprej razpravljali o tiskanju Talijskega Žagar svetuje, naj se knjige za leto 1872/73 »dadó tiskati v Egerjevi in v Narodni tiskarni, da se kar narhitreje mogoče izvrši tisk«. Obenem se bo tudi videlo, »katera tiskarna bode ceneje in lepše izvršila delo«. Drenik se strinja, a predlaga, naj bi se Narodni tiskarni dalo dve tretjini dela, »ker bo lažje izhajala«. Sklene se: blagajnik in tajnik naj pozvesta za cene, potrdi se Žagarjev predlog, znanstveni oddelek naj odloči igre za tisk, korekture naj oskrbuje tajnik, »priredjenje« rokopisov pa g. odborniki znanstvenega oddelka.

V drugem delu seje je odbor obravnaval novico, »da hoče g. Kotzki (ravnatelj nemškega gledališča) za prihodnjo saisono v nedeljah popoldne igrati, kadar bodo slovenske predstave«. Odborniki so se uprli z zelo ostrimi izjavami:

Žagar: »To je vprašanje eksistence, neprilичnosti bi bilo mnogo v razvrstitvi med igralci samimi in publikumom, kdo bi hotel v spriden, vsmraden zrak, pa tudi financijelno važna je stvar, narmanj tisoč goldinarjev bi škodovalo dram. društvu, s tem hočejo nemškutarji uničiti slovensko Talijo, on (Žagar) slovesno protestira, da bi se kaj krhalo na bornih štirih predstavah dram. društva.«

Tajnik Nolli »misli, da brez dolge debate bode odbor enoglasno zoper to, da bi se dovolila tirjatev nemškemu gledališču«.

Sprejme se Guttmanov predlog, »da se za zdaj naredi uloga, da se pri odločitvi te stvari zasliši mnenje dram. društva in da se ne prezirajo njegove pravice«. Guttman se ne more odreči pikri pripombi, »da mora imeti g. Kotzki letos dobre dohodke, ker se sam ponuja za drugo leto«.

Zadnji odstavek se glasi: »V zastalih po naključji založenih prošnjah na podporne komiteete ruske se da tajniku absolutorium z nalogom, da se z letošnjimi knjigami pošljejo g. Rajevskemu (biskupu pri ruskem poročništvu na Dunaju, ki je postal kasneje častni družabnik DD) z zahvalo za darovane ruske igre.« (Če sem prav razumel, so tu mišljene prošnje za podporo, ki jih je DD preko Rajevskega naslovilo na ruske podporne komiteje.)

Grassellija ni bilo na seji, vodil jo je dr. K. Bleiweis.

4. Zapisnik 12. seje — 15. aprila (3 strani). — Deseta in enajsta seja sta torej bili med 24. 3. in 15. 4. (v treh tednih kar štiri seje! — zaradi zahteve oz. namenov Kotzkega, zaradi finančne stiske?).

Seja je bila vroča, saj je Žagar takoj na začetku poročal o »slabem položaji blagajnice«. Po mnenju Bleiweisa, Žagarja in še katerega ne preostane drugega kot »da se neha igrati«, »ker le tako se more društvo ogniti še večega deficita«. Zarnik in Nolli sta proti, saj ni dovolj razlogov za to, »da se naenkrat ovrže zadnji sklep odborov, da naj se igra cel mesec april«. Po končani debati izglasujejo, »da se sklene saisona in ne igra dalje in vsled tega se sprejme dan četrtek 17. (kot zaključek sezone) in igra ‚Marie-Jeanne‘«. (Vošnjak, Zarnik, Nolli zoper, Guttman, Žagar, Bleiweis, Grasselli za.)

Z »blagodejnimi predstavami« (verjetno za Jenkov, Mandelčev spomenik) bo komaj kaj, saj »nij bilo mogoče pridobiti godbo zastonj ali za znižano ceno«. Predstava v korist novomeške čitalnice pa bo lahko le tedaj, če bi igralci sodelovali brezplačno. Vendar je ni mogoče črtati ali preložiti; že zaradi reklame jo je treba dati *zdaj*. Grasselli ob tem omeni, »da bi se igralci prikupili, če igrajo enkrat zastonj«.

Razgovor o repertoarju za sezono 1873/74 se »glede važnosti predmeta« odloži na prihodnjo sejo.

Na koncu sta padla še dva zanimiva predloga, katerih obravnava pa se tudi odloži na prihodnjo sejo:

a) »Guttman stavi svoj predlog: ker po odgovoru deželnega odbora nij upanja, da bi se število dramskih predstav povzdignilo čez štiri na mesec, bi bilo premisliti, ali se ne prepusti vsa osnova slovenskih predstav direktorju Kotzkyju, društvo bi si pridržalo kontrolo itd.« Torej skoraj popolna predaja!

b) »G. dr. Zarnik omenja, da misli napraviti komité, da bi se pobirali doneski za podporo dobrih igralnih moči čez poletje. Nemški teaterski komité daruje tisoče vsako leto za princip nemčizma, storimo tudi mi kaj. On (Zarnik)

na primer se zaveže dati 5 fl. na mesec v poletnih mesecih. Ali naj odbor vzame to stvar v roke, ali bo pa sam organiziral.« Spričo resnice, da je dobival igralec plačo samo štiri mesece na leto (»prim. pogodbo DD z Odijevo), je Zarnikov predlog ne samo stvaren, ampak tudi človeški.

Toda zapisnika naslednje — 13. seje — ni.

5. Zapisnik 14. seje — 26. maja (ena stran).

Tokrat so se odborniki vrteli največ okrog komika Peregrina Kajzelja (1844—1892), ki je društvu podaril »Krojača Fipsa« — igro in vse vloge. Po Grassellijevem predlogu naj mu društvo poleg zahvale povrne »faktične stroške prestavljanja«, po Guttmanovem pa procenite, ki jih je plačal društvu od svoje benefične predstave. Nolli je proti Guttmanovemu predlogu, ker bi bilo tako »ravnanje nekonsekventno nasproti drugim igralcem, ki so tudi plačali procenite«. Tako je bil Guttmanov predlog odklonjen. Določi se datum predstave v korist novomeškega narodnega doma — 7. junij. Določi se datum občnega zbora — 15. junij. Datum naj se takoj objavi v SN in N. Takoj naj se dá v natis imenik, »sporočilo« (poročilo) pa naj se izdela do prihodnje seje.

6. Zapisnik šestega rednega občnega zbora Dramatičnega društva 15. junija (2 strani) se glasi:

Navzočih je kacic 30 družabnikov.

G. prvosednik Grasselli prične zbor z govorom. Občni zbor se je po pravilih malo zakasnil. Delavnost društva je težavna, marsikaj je oviralo uspešno delovanje, posebno ker se je pomoč od nekterih društvu odtegnila, vsled krive misli, da ono rivalizira ali škodo dela drugim narodnim društvom.

Tajnik bere svoje poročilo.

Po predlogu gospoda prvosednika pritrdi zbor še posebej hvali sl. dežel-nemu zboru za subvencijo in igralnim močem za sodelovanje pri blagodejnih predstavah. Isto tako izreče svoje pomilovanje posebno izgubi ustanovnika barona Cojza in pisatelja Kranjca Leopolda.

G. blagajnik poroča o denarnem stanju društva. G. Prvosednik izreka hvala g. blagajniku za njegovo brezplačno trudapolno delovanje, katerej zbor pritrdi s Slava in Živio-klici.

Za pregledovalca računov se volita po nasvetu g. Jurčiča, kateremu zbor pritrdi, gg. Širca Ernest in Oblak Josip.

Za skrutinatorje se izvolijo gg. Guttman, Jereb in Železnikar.

Voljeni so: za prvosednika g. Grasselli s 54 glasovi, g. Žagar za blagajnika s 50 gl., v odbor gg: Pletršnik s 50 gl., g. Dr. Vošnjak z 49, g. Dr. Bleiweis z 49, g. Erjavec z 48, g. Jurčič z 48, g. Dr. Zarnik s 47, g. Stritar s 45, g. Nolli s 44 gl. in g. Levstik z 38, g. Guttman s 45 gl.

G. Grasselli izreče hvalo za skazano zaupanje, rad bi bil odstopil komu drugemu častno mesto glede na neprijetne skušnje v društvenem življenju.

G. Žagar se zahvali in izreče, da sprejme volitev, čeravno bi rad odložil butaro. — Živio!

G. Jurčič interpeluje: kako je s podpornim komitetom? (Glej Zarnikov predlog na 12. seji.)

G. prvosednik se sklicuje na tajnika, kateri odgovori, da namenjene seje za gledališki komite pred zborom še ni bilo, on je nabral nekaj, za ostalo bo morda g. blagajnik vedel, kateri pa izreče, da mu ni nič znano.

V Ljubljani 15. junija 1873.

Grasselli

Josip Nolli, tajnik

7. Nolljeva prošnja za dopust — 9. julija — reg. št. 1284 (ena stran).

Nolli se hoče kot zastopnik Sokola udeležiti Jungmanove slavnosti v Pragi in nato še razstave na Dunaju. Prosi za tritedenski »dopust« (do konca julija) in želi, da se mu julijska plača izplača še pred odhodom. Zaradi nujnosti prosi »za rešitev per circulandum«.

O prošnji so odločali: Grasselli — brez pripombe; Bleiweis: »naj se mu dovoli, a imenuje v osebi g. Šmida namestnika, da ne bode dramatična pisarna zapuščena in se vendar delati more«; Jurčič, Levstik in Vošnjak — vsi trije enako: »Naj se dovoli«; Zarnik: »Naj se to dovoli Nolli-tu, a za namestnika priporočam g. Geceljna«; Žagar: »Zadovoljen si tem dostavkom, da naj g. Gecelj prevzame začasno tajniška opravila«; Guttman je najprej zapisal: »Naj se dovoli z dostavkom, da ima g. Nolli za namestnika skrbeti«, kar je potem prečrtal in napisal naslednje: »Naj se dovoli s tem, da g. Nolli enega iz med gospodov odbornikov naprosi, da začasno za njega upravlja tajniški posel. Odločno smo pa zoper to, da bi se komu, ki ni odbornik društva tajniški posel izročil, kjer bi bilo to po mojih mislih tudi zoper pravila.«

Guttmanova ihta velja predlaganemu Josipu Geclju (1834—1907), uradniku, ki je bil v gledališču režiser, prevajalec in v dobi pred Borštnikom tudi najslavnejši igralec.

1874

Iz tega leta so na voljo samo tri listine: dva dopisa na deželni odbor in prošnja »služabnika« DD Karla Ahačiča za zvišanje plače.

1. Dopis (oz. osnutek) deželnemu odboru z dne 4. aprila, št. 1410 (stran in pol). Gre za enega odzivov odbora DD na poskus direktorja Kotzkija, ki smo nanj naleteli že v prejšnjem letu (glej 9. seja — 24. 3. 1873). Vse kaže, da je bil deželni odbor Kotzkijevemu načrtu naklonjen in je v tem smislu tudi pisмено posredoval pri odboru DD. Obravnavano pismo je odgovor na to posredovanje. Objavljamo ga v celoti:

Slavni dež. odbor!

Na cenjeni dopis slavn. dež. odb. od dne 28. 3. t. l. št. 1870 si daje podpisani odbor čast sledeče odgovoriti:

1. Da dram. društva odbor niti ene niti druge njemu v navedenem dopisu stavljenih ponudb gosp. Kotzkija sprejeti ne more, da je pa dram. društva odbor pripravljen gosp. Kotzkiju svojo pravico, dajati slovenske predstave v dež. gledališči za prihodnjo sezono odstopiti, ako g. Kotzki dram. društvu daje glede repertoira in glede izvršitve slovenskih predstav one garancije, katere zahtevati je podpisanemu odboru dolžnost. Dram. društva odbor je tedaj pripravljen v tej zadevi stopiti z gosp. Kotzkijem v dogovor in prosi, da bi slavni dež. odbor blagovolil g. Kotzkiju to naznaniti in potem, ako bi imel ta dogovor

uspeh, povabiti podpisani odbor, da formulira garancije, katere bode zahteval od g. Kotzkija, katere bi se potem imele sprejeti v pogodbo, ki jo bode sklenil sl. dež. odbor z g. Kotzkijem za prihodnjo gled. saisono.

2. Ako pa ta dogovor z gospodom Kotzkijem ne bi imel uspeha, in ako ne bi bilo mogoče slavnemu deželnemu odb. dosedanje število slovenskih večernih predstav dram. društva pomnožiti, prosi podpisani odbor, da se njemu deželno gledališče prepusti za prihodnjo sezijo pod istimi pogoji kakor je bilo to v pretečeni seziji.

3. Glede dež. gledališkega fonda ponavlja podpisani odbor svoje sl. dež. odboru v tej zadevi uže večkrat predložene prošnje.

V Ljubljani dne 4. aprila 1874.

V imenu odbora

Grasselli mp.

J. Nolli mp.

2. Dopis (oz. dopolnilo k obširnejšemu dopisu, ki ni ohranjen) z dne 22. 9., št. 1499 (dve strani).

V neohranjenem celotnem dopisu je bila obrazložena poraba od deželnega odbora prejete podpore. Tej obrazložitvi naj bi sledil naslednji vrinek:

Posebno neugodno je bilo denarno stanje društva po finančnih krizah zadnjih dveh let, katere so deloma prouzročile slabše obiskovanje slovenskega gledališča in tako posredno škodovala društvenim dohodkom, tako da je imelo društvo koncem saisona znatni primanjkljaj, katerega se mu je vendar posrečilo poravnati po privatnih nabirah slovenskih domoljubov. Akoravno si je v teku zadnjih let društvo omislilo že lepo zbirko dobrih igrokazov in operet, katere reprezentujejo znamenito svoto kapitala, katero obdrži svojo stalno vrednost za društvo, vendar mu je treba — ker je repertoire še premajhen — vedno še skrbeti za nove igrokaze in operete, kar prizadeva mnogo stroškov. Zato tako se množijo skoraj od leta do leta tudi stroški gledaliških predstav, akoravno si je odbor društva svest narvečje varčnosti, katerih pa društvo brez izdatne podpore nikakor ne more zmagati... Zaupno se tedaj tudi letos itd. itd. vide 28. 10. 1872. ter prosi najudaneje: Veleslavni dež. zbor etc. etc. vide 22. 11. 1873.

1. — oziroma povišati lansko podporo 2.400 fl.

2. — —

V Ljubljani 22/9 1874

Odbor Dram. dr.

Dr. Bleiweis K. mp.

J. Nolli mp.

3. Ahačičeva prošnja za povišanje plače z dne 30. 9., št. 1516 (ena stran).

1882

Od Ahačičeve prošnje v jeseni 1874 pa vse do vabila na sejo, napisanega 5. 1. 1882, nimamo v evidenci niti ene listine, ki bi sodila v arhiv DD.

V letu dvainosemdesetem premoremo vsega skupaj troje s črnilom napisanih vabil na sejo odbora in na istih vabilih troje s svinčnikom napisanih sejnih zapiskov.

1. 5. 1. vabi prvosednik Murnik odbornike na sejo s pomembnim dnevnim redom: 1. volitev prvosednikovega namestnika, 2. volitev tajnika, 3. razdelitev odbornikov v znanstveni in igralni razdelek, 4. poročilo o tiskanih igrah zadnjega leta, 5. razgovor o igrah, ki naj bi se natisnile 1882. leta in 6. nasveti posameznih gg. odbornikov. Povabljeni so bili: Bleiweis, Grasselli, I. Hribar, koncipist pri finančni prokuraturi Jan, dr. Stare, F. Levec, Pleteršnik, dr. I. Tavčar, prof. kandidat Trtnik, Wiesthaler in dr. Zarnik. Seje, ki je bila še isti dan, se niso udeležili Bleiweis, Hribar, Levec in Pleteršnik.

Za tajnika je bil z aklamacijo izvoljen Trtnik, za namestnika prvosednika I. Hribar. V znanstveni razdelek so bili izvoljeni Wiesthaler, Pleteršnik, Trtnik, Tavčar, Hribar, Zarnik in Levec, v igralnega pa Stare, Bleiweis, Jan, Grasselli in Trtnik. V tisk bodo šle tri knjige: »Revizor«, »Ivan Grozni« in »Deborah«. Omenjen je tudi »Materin blagoslov«. Grasselli omeni, da bi se bilo treba zastran igre »Deborah« pogoditi z Mosenthalovimi pravnimi nasledniki. Murnik želi, da člani znanstvenega razdelka pregledajo poljske, češke, ruske, nemške in laške igre (najbrž tiste iz knjižnice). Zapisana so imena treh prevajalcev: prof. Franca Hubada, župnika Lavoslava Gorenjca in »fajmoštra« Ivana Vesela, slednjega prav gotovo v zvezi z »Revizorjem«.

2. Murnik je znova vabil 10. 1. (Seja istega dne ob šestih.) Pogovarjali naj bi se še o dopisu odbora za Bleiweisov »spominek« in o igrah, »ktere je deželni odbor vrnil v presojo«. Manjkali so Wiesthaler, Tavčar in Hribar (slednji že drugič).

Predsednik prebere dopis deželnega odbora z dne 2. 1. o subvenciji in o 4 igrah »v oceno poslanih«. Igro »Tujec« vzame v oceno Grasselli, o »Veroniki Deseniški« sklenejo, da jo bodo poslali »z vljudnim pismom« gosp. Stritarju, šaloigro »Črnogorka« bo ocenil Levec, šaloigro »Monsieur« (ali Par, verjetno Pardon, monsieur) pa Kersnik. Zatem prvosednik prebere dopis (6. 1.) »odbora čitalniškega o imenovanji dveh udov v odbor za Bleiweisov spominek«. Izvolijo Hribarja in Murnika.

3. Tretje vabilo je datirano z 11. majem. (Seja istega dne ob šestih.) »Vrsta razgovorov« (dnevni red) je bila tale: 1. Dopis deželnega odbora zaradi predstav v deželnem gledališču, 2. dopis odbora za Narodni dom, 3. poročilo tajnikovo, 4. poročilo blagajnikovo, 5. poročila in nasveti posameznih odbornikov. Seje so se udeležili: Stare, Zarnik, Wiesthaler, Grasselli, Pleteršnik, Levec, Tavčar in še nekdo, ki se je nečitljivo podpisal. Zapisnika ni, kajti s svinčnikom napisane sejne beležke na četrti strani iste pole nosijo napis: Seja 22. 10. 84. Preden si jih ogledamo, prelistajmo še tri listine iz leta 1883.

1883

Spet je pred nami troje vabil k seji odbora DD.

1. Murnik vabi 27. avgusta k razgovoru o pripravah za tiskanje knjig in o pripravah za predstave. Zapisnika ni.

2. Murnik ponovno vabi 3. novembra in ne navaja dnevnega reda. Zapisnika ni.

3. Murnik vabi 13. novembra, seja bo ob pol šestih v pisarni Matice Slovenske. Ena sama točka: Razgovor o udeležbi društva »pri odprtju gledališča v Pragi«. Vabljeni so: Bleiweis, Celestina, Hribar, Jan, Pleteršnik, Stare, Trtnik,

Valentinčič, Wiesthaler, Žagar in Zarnik. Zapisnik dá slutiti, da so razpravljali v ognju slovanskega zanosa. Sklenejo, da za DD pošljejo v Prago Pleteršnika, za Narodni dom pa bo šel Hribar.

1884

Za to leto najdemo le dva zapiska s svinčnikom.

1. Najprej tistega z datumom 22. 10., ki smo ga že omenili pri listinah iz 1882. Potek seje je zapisan dokaj zmedeno in lakonično, tako da marsičesa ni moč razumeti. Jasno je razvidna le dokajšnja razgretost, posebno vznemirjen je Stare. Vse kaže, da se mu je vse skupaj uprlo in da ne more več. Zapisano je trdo vprašanje: »Ali se bo igralo ali ne?« Murnik: »Stare naj zopet skrbi za kako predstavo, zraven naj si zbere enega, ki mu naj pomaga.« Bleiweis (verjetno cika na Stareta): »Vedno iste igre, to ne gre. To je muka za občinstvo. Igre nove pripraviti. Sedaj nimamo nič novega.« Celestina: »Naše igre so za maso, dobrih ne bomo nikoli imeli, ker nimamo boljših igralcev.« Stare izjavi, da noče več vsega, da bo na koncu leta izstopil iz odbora. »Drug gospod naj prevzame,« pravi, »jaz sem 6 let delal, da bi društvo ohranil, a sedaj gremo nazaj. Pridobil nisem nikogar novega.« Žagar ga prosi, naj dela vsaj še dva meseca. Stare pravi, da so sitnosti silno velike. »Statisti,« pravi, »Mondheim, igralci, prositi, miriti.« Bleiweis poudarja svoje prejšnje besede. Valentinčič: »Brez Stareta ne bo več predstav, treba mu je zahvalo izraziti.« Stare izjavi, »da se mladi nič ne brigajo«. Murnik: »Delo Staretovo se je pripoznavalo javno.

Sauvanovo hišo podirajo

Da so bremena velika, to je res. Pa vsak mesec le eno predstavo napravimo.« Celestina predlaga, da bi kak drug odgovornost prevzel, »artistično stvar pa naj Stare prevzame«. Če prav razumem, je odbor sklenil, »da bo za to sezono (Stare) pri priredjenji (? nekakšna režija) sodeloval s pomočjo odboro^{vo}«. Sklene se — najbrž zaradi težav v zvezi z nagrajevanjem — da bo »po predstavi precej seja in se določi, koliko se da vsakemu«. (Tudi izplačevanje nagrad je bila Staretova naloga.)

2. V to leto sodi tudi zapis na poli, ki je na nji prvo vabilo iz l. 1883. Na četrti strani te pole je zgoraj dokaj nerazumljiv zapisnik neke nedatirane seje, spodaj pa beležka o občnem zboru 8. 11. 1884.

V zapisniku je omenjeno ime šolskega ravnatelja Dominka in neka Bežkova igra, ki da jo vzame Pleteršnik. Zanimiv in nerazumljiv je stavek iz diskusije: »Deželni zbor. Letos ne več podpore kot dosedaj prositi. 1000 kakor dosedaj je dovolj.« (Murnik.) Zanimiva je Zarnikova pripomba: »Igre neradi poslušajo ljudje.«

Celotna beležka k občnemu zboru:

»Natančen račun, hvala torej Staretu občnega zbora. Slike Umelecke besede naj dobi. Pleteršnik nasvetuje, da bi Murnika, ki odloži svojo čast, prosili, da bi kot odbornik ostal naklonjen našemu društvu.«

Od te beležke (8. 11. 1884) pa do l. 1889 je spet praznina.

1889

Iz leta 1889 imamo dve listini: Proračun o troških in dohodkih DD za leto 1889 in listino z datumom 13. oktobra, naslovljeno na prof. Gerbiča, ki javlja imena tistih, ki so bili povabljeni k skušnjam za opereto: Bajec, Dražil, Gostičeva, Hribarjeva, Gizela Nigrinova, Pavšek, Perdan, Ravnikar, Seljak, Slavčeva, Borštnik-Zvonarjeva in neka »gospica pri Sumiju«. Sledi opozorilo: »Pri prvi skušnji blagovolite naznaniti dan prihodnje skušnje, tako bodi Vaše ustno vabilo pravomočno. Imena onih, ki zamude kako skušnjo, izvolite pisati na to polo ter jo na dan operete (kadar se bode igrala) dostaviti tajništvu Dram. društva, ker se bode na take zamude strogo gledalo pri odmerjanju nagrade.«

Sledi še naslednje:

»Gospice Gostičeva, Giz. Nigrinova, Slavčeva, Zvonarjeva, vezane so vsled pogodbe, z Dram. društvom sklenjene, sodelovati pri zborih; takisto člana slovenskega gledališča Perdan in Ravnikar. Iz Prage je došlo poročilo, da dobo demo sv. Mikulaša in 'Stareho ženiha'.« Podpisan je tajnik Anton Trstenjak.

1891

2. 4. je tajnik Trstenjak v imenu igralnega odseka DD poslal naslednjo »Okrožnico«: »Gospod Gerbič želi, da se še ta mesec dne 26. priredi opereta. Doba je pozna zategadelj prosimo, naj gospoda izreče svoje mnenje.« Predsednik Bleiweis je odgovoril z ne, Vošnjak prav tako, Ivan Železnikar z da, ob imenu dr. Majarona pa je prostor prazen.

Razen »okrožnice« sodi v to leto še beležnica, ki je vanjo Trstenjak zapisoval datum in trajanje posameznih vaj v obdobju od 1. 10 do 31. 12. in nato v letu 1892 od 4. 1. do 24. 4.

1892

Iz zadnjega leta v obdobju, ki ga pregledujemo, je v Slovenskem gledališkem muzeju največ listin — kar 10:

1. 19. aprila poroča odbor (dve strani in pol, tajnik Trstenjak) slavnemu deželnemu odboru kranjskemu o sklepih »glede slovenskih predstav v novem deželnem gledališču.« Odbor Dramatičnega društva si pridrži pravico otvoriti prvi slovesno novo deželno gledališče. Glede lož terja odbor, da se popolnoma ločijo oz. oddajajo posebej za slovenske in posebej za nemške predstave. Lože za slovenske predstave »oddado se potom dražbe«. Tretja točka govori o igralnih terminih: DD sme igrati po dvakrat na teden in si sme izbrati en teden predstave na sredo in soboto, drug teden pa na četrtek in nedeljo. Kadar ima DD večerno predstavo, ne sme prirediti nobeno drugo društvo dopoldanske ali popoldanske predstave. DD dobi »polovico pisarnice, primerne oblačilnice in prostore za garderobo«. Gledališka doba (sezona) traja od srede septembra oz. od 1. oktobra do cvetne nedelje. »Kar se tiče obdržavanja skušenj in drugih stvari, ki jih bode treba še ukreniti, upamo, da se bomo lahko sporazumeli s podjetnikom nemških predstav, in le udano prosimo, slavni deželni odbor blagoizvoli naj se ozirati na potrebe Dramatičnega društva ter tako pospeševati slovensko dramatiko.«

Vsokoz je čutiti vznemirjenost, ki se je ob novi gledališki hiši polastila uvod DD in njegovega tajnika.

2. Tudi občni zbor 21. 5., ki o njem nekaj malega zvemo iz s svinčnikom napisanih beležk (na 5 straneh), je potekal v znamenju zanosa in zmagoslavja. Ni težko uganiti, kaj pomenijo in kam se nanašajo nepopolni stavki: »Zahvala deželi in mestu. Vzdignemo se.« Eden izmed kandidatov za odbornika dr. Štor je zaklical: »Zahtevajmo vse nedelje!« (Se pravi: da bi DD igralo vsako nedeljo. Zahtevo je bilo treba predložiti deželnemu zboru.) Potem je nadaljeval: »Če zahtevamo vse nedelje, je to skromna želja. Nemcem pustimo celo obloženo mizo.« Ko so prešli k volitvam, je dr. Tavčar predlagal za predsednika Bleiweisa. Le-ta se je oglasil k besedi in med drugim dejal: »Treba bo agitacije. Želel bi, da se 12 mladih mož skup spravi ter agitacijo prevzame. Agitacija bodi privatna. Treba bo izpodbujati občinstvo za naše predstave. Ne hodite v nemške predstave.« Zborovalci so mnenja, da ni treba »pridobitev novih udov v nemar pustiti«, a svetujejo, da je bolje, če se pismeno obrnejo na poverjenike.

Volilo je 38 udov. Največ glasov so dobili Bleiweis 38, Krisper 35, Požar in Tavčar 32, Šubic 29, Rutar 28, Drenik 27, Stare 24 itd. Predsednik je postal dr. I. Tavčar.

3. Čez dober teden — 30. 5. — je bila verjetno prva seja odbora (2 strani zapisnika). Prebrali so zapisnik občnega zbora ter izvolili podpredsednika (dr. K. Bleiweis) in tajnika (A. Trstenjak), medtem ko je mesto blagajnika ostalo prazno, »ker tega posla ni hotel nobeden odbornik sprejeti«. Začasno ga je prevzel Trstenjak. Izvolili so člane »igralnega odseka« (Bleiweis, Rutar, Požar, Stare, Šubic) in »intendancije« (Krisper, Drenik, Stare). Na koncu so se dodelile podpore: Slavčevi 40 gl. »za na Dunaj«, Perdanu in Lovšinu po 5 gold., Češarku oz. Šešarku pa 6 gold. nagrade.

4. Seje odbora 13. julija (stran in pol zapisnika) sta se udeležila tudi »kapelnik Fran Gerbič in režiser Borštnik«. Reševali so vprašanje kompetenc:

a) »Delovanje igralnega odseka določi se s tem, da on skrbi za sestavo repertoarja. V igralnem odseku nasvetuje režiser igre, ki jih potem odsek odobri ali pa za druge poskrbi.«

b) »Intendancija skrbi za igralno osebje, nasvetuje odboru, kdo naj se angažuje ter o angažmajih sklepa odbor. Takisto določuje odbor plače igralnemu osebju.«

Torej kompetence igralnega odseka, intendance in odbora samega.

Odbor na koncu sklene, da kapelnik Gerbič prične poučevati s 1. septembrom 1892. »Njemu se poveri angažovanje tenorista za fl. 100.— in basista za fl. 60.— do 70.—. Kapelnik sploh poročaj o pevcih.«

5. Takoj naslednji dan — 14. 7. (dve strani zapisnika) — je bila seja intendance (Krisper, Šubic, Gerbič in Trstenjak). Intendanca sklene angažirati zbor in sicer »14 moških sil in 12 ženskih sil«, skupaj 26, sestavi program za opero in opereto (11 del, med njimi »Teharski plemiči« in »Tičnik«), določi za otvoritev novega gledališča »Veroniko Deseniško« (»katero bode predelal g. Borštnik«) in prvo dejanje »Prodane neveste«, angažira za stalno Polakovo in najame vojaški orkester (za dramo po 12—14, za opero po 18—24 mož).

6. Čez teden dni je bila spet seja odbora — 21. julija (2 strani zapisnika). Spet so razpravljali o igralnih dnevih, ne da bi pri tem prišli do kakih novih zaključkov, potem pa sklenili, naj se tajnikov (Trstenjakov) spis o delovanju DD dá »v tisek« s pristavkom, da si ga odborniki pred izdajo, kateri njih to žele, ogledajo. Tudi tu — kakor na seji intendance — pade ime dr. Eiricha, pri katerem naročajo tako operete z notnim materialom kakor tudi dramske igre. Odbor pooblasti Krisperja in I. Šubica, »da odideta k dež. glavarju radi nabave potrebnih dekoracij«. Na koncu seje Tavčar priporoča »grofa Fredra igre za naš oder«.

7. Agilni Trstenjak je pred novo sezono 9. 8. pisal 3 strani dolgo poluradno pismo Franu Gerbiču v Cerknico. Poroča mu o angažmaju dveh pevcev — Fedyczkovskega in Jelinka, o vojaškem orkestru, o zboru, ki ga je povabil k zopetnemu sodelovanju, o Kukuljeviču-Sackinskem, ki je Gerbiča iskal po Ljubljani, o tem, da o »Prodani nevesti« iz Prage še ni glasu, in o tem, da je treba oskrbeti prevod »Starega ženiha«.

8. Župan Grasselli je 30. septembra spričo začetka sezone oz. predstav pozval DD (ena stran), naj v 24 urah »organe, katerih se slavno društvo v gledališkem poslovanju poslužuje, izimši one, katerim so izročena opravila čisto umetnostne vrste, imenoma semkaj (tj. magistratu) naznani«.

9. Na seji 3. oktobra (1 stran zapisnika) določijo zastopnika društva pri predstavah (Fran Drenik). Trstenjakova knjiga je šla v tisk, vsak odbornik je dobil krtačni odtis.

10. Seja 16. novembra (1 stran zapisnika) je sprejela naslednje sklepe: A. Funtku se izplača 30 gld. za prevod libreta »Stari ženihi«. Glasbeni Matici se za koncert v decembru brezplačno prepusti gledališče. Pevci in pevke Glasbene Matice so kapelniku Gerbiču obljubili sodelovanje pri operi »Cavalleria rusticana«.

III.

Kljub neznatnemu številu listin — sedemintrideset v 24. oz. 11 letih, saj je kar 13 let (1870, 1875—1881, 1885—1888 in 1890), iz katerih v okrnjenem arhivu ni najmanjšega spominka — lahko razberemo iz njih dosti resnic, podatkov in zanimivosti o delu DD:

Odbor društva, ki so ga sestavljali prvosednik, njegov namestnik, tajnik, blagajnik in 18 odbornikov in ki je deloval v treh po Levstiku predlaganih odsekih: v igralem, znanstvenem in gospodarskem (glej tudi Pravila dramatičnega društva v Ljubljani, Slovenske Talije 1. zvezek), katera — razen gospodarskega — zasledimo vseskozi do 1892, ko se izoblikujeta samo igralni odsek in »intendancija«, je z večjim ali manjšim uspehom deloval vneto in marljivo (že koj na začetku v osmih mesecih 60 dopisov), včasih že kar pikolovsko (obravnavanje Nollijeve prošnje za dopust 1873), kdajpakdaj tudi malosrčno in črnogledno (obdobje denarnih, političnih in organizacijskih stisk posebno v letih 1872—74 in deset let kasneje), konec koncev pa le vseskozi s prvo željo, »da Slovenci pridemo do stalnega narodnega kazališča« (1871 — Strossmayerju). Odboru je bilo skrbeti za izvirne (natečaj 1867, 1871) in prevedene igre in operete, razpravljati o »angažmajih in igralcih nasploh« (1871), prirejati predstave, izdajati Talijo, bojevati se za obstanek gledališča, za njegovo neprekinjeno delo in rast in za gmotna sredstva. Pri tem je igralni odsek skrbel za uprizarjanje del in za razpored predstav skozi sezono (za l. 1892 vemo, da je bil član igralnega odseka tudi režiser, ki je nasvetoval igre), znanstveni odsek pa je igre ocenjeval in jih izbiral za tiskanje.

Razboritejše, gledališko nadarjene ali izšolane glave odbor ni imel, saj so Levstika kar brž onemogočili. Govorimo lahko samo o delavnejših in spretnejših (Grasselli, Nolli, Žagar, Stare) ter o jasno in črnogledih (Nolli, Zarnik, Vošnjak — Bleiweis, Guttman, Žagar) odbornikih. Ni dvoma, da je društvo in njegovo delovanje (uprizarjanje iger) prav zato ostajalo vseskozi precej pri tleh, zgubljalo občinstvo in zahajalo v najrazličnejše krize, med katerimi je posebno izrazita ona »umetniška« iz l. 1884.

Res pa je, da pregrad ni bilo malo. Zelo trdna je bila politična, ki se je v letih od 1872—74 ob ponudbah ravnatelja nemškega gledališča tako usodno napela, da je izzvala klic: »Nemškutarji hočejo uničiti slovensko Talijo« in omajala domoljubno zanesljivost prenekaterih odbornikov (Guttman et comp., ki je bil že skoraj pripravljen dati Kotzkiyu pooblastilo za uprizarjanje slovenskih predstav).

Kar naprej so se pojavljale finančne težave (»slab položaj blagajnice«, »deficit«, »znatni primanjkljaj«) in odbor je dvakrat razmišljal o tem, da »se neha igrati«. Ker so stroški za predstavo »od leta do leta« rasli, so bile prošnje za dotacijo — vemo, da je dotacija deželnega odbora 1873 znašala 2400 goldinarjev — pogosto na dnevnem redu odborovih sej. Zvemo za sramežljivo prošnjo J. J. Strossmayerju in ruskim podpornim komitejem, zvemo za privatne nabirke, ki z njimi poravnavajo primanjkljaje.

Društvo so večkrat vznemirile tudi repertoarne krize: tako v sedemdesetih letih, ko je začel obisk zelo občutno plahneti, in tako tudi 1884, ko so v odboru padle ostre besede: »Vedno iste igre, to ne gre, to je muka za občinstvo« (Goethejev »Egmont« je bil na voljo že 1871, igrajo ga šele 1896) in ko je Celestina odkril še drugega grešnega kozla: igralca (»Naše igre so za maso, dobrih ne bomo nikoli imeli, ker nimamo boljših igralcev«).

Dosti težav je bilo s predstavami: z organizacijo in oblikovanjem (pomanjkanje umetniških in organizacijskih vodij — pojem »režiser« zasledimo šele ob Borštniku — dobrih igralcev, iskanje in najemanje pomoči vstopovsod: čitalnica, Sokol, vojaška godba, Glasbena Matica), s prostorom in časom. Z rednimi predstavami je društvo začelo šele 1869. Igralo se je samo v zimskih

mesecih (4 mesece). Najprej je bila po ena predstava na mesec, 1870 po tri, v letu 1871 so jih nameravali povečati na 4. Od početka pa do 22. julija 1871 je bilo že 52 predstav. Finančni učinek so zmanjševale tako imenovane »blagodejne« predstave (za nagrobnike in spomenike zaslužnih mož in sploh v domoljubne namene). 1870 je prišla prva prošnja oz. povabilo za gostovanje (v Konjice).

Iz listin je razvidna skrb odbora za Talijo in knjižnico, ki se je vztrajno dopolnjevala, saj »nakupujejo vedno nove igrokaze in operete«.

Omenjenih je samo troje izvirnih del: dve izgubljeni Tomšičevi in Jurčičeva »Veronika«. Izvirna in prevedena dela (omenjena so imena nekaterih prevajalcev — Tomšič, Mohorčič, Leban, Hubad, Gorenjec, Vesel) so ocenjevali člani znanstvenega odseka (posebej v tej službi omenjeni Grasselli, Stritar, Levec, Kersnik, Pleteršnik). Ponudi se nam tudi nekaj podatkov o honorarjih izvirnih in prevedenih dramskih del.

Leto 1892 je res prelomnica: pomeni novo upanje, nov pogum in prvi poganjek rasti v pomembnejše umetniške kvalitete repertoarja, režiranja in igranja. »Vzdignemo se.« Ob tem se začne še ena velika akcija: vzpodbujanje občinstva »za naše predstave«. Prav tega je pogrešal Zarnik, ko je 1884 zaklical v odboru: »Igre neradi poslušajo ljudje.« Vedel je, da brez vnetega občinstva ni pravega gledališča.

Precej podatkov pa iz našega gradiva načrpamo posebno o *igralstvu in igralcih*.

Razen imen, ki jih poznamo že iz Trstenjaka (na pr. Jekovec, Jamnikova, Sršen, Rosova, Brusova, Pavšek, Perdan, Gostičeva, G. Nigrinova, Bajec, Zvonarjeva, Polakova) so tu še neznana in neomenjena.

Igralčeve dolžnosti in pravice (teh je malo) so razvidne iz pogodbe z Odijevo (1872). Tudi o plačah, ki le niso bile tako zanič, zvemo kar precej: Odijeva, ki je bila med prvimi igralkami, je dobivala na mesec 60 goldinarjev, nekemu igralcu ponujajo za začetek 40, drugemu samo 10—15, tretja pa ima 35 mesečnih in po 2 goldinarja igralne nagrade. Tenoristu so bili 1892 pripravljeni plačati 100, basistu 60—70 goldinarjev. Vendar je treba vedeti, da je bil igralec plačan samo v času sezone, ki pa je bila sila kratkotrajna, tako l. 1872 komaj štiri mesece in pol. Odtod Zarnikov načrt za komite, ki bi gmotno podpiral »dobre igralne moči čez poletje«. Nekaj je boljši igralec zaslužil tudi z benefičnimi predstavami, a je moral odšteti društvu odstotke od inkasa oz. dobička. Garderobo pa si je moral oskrbeti na svoj račun. Vsi igralci in igralke, tudi najboljši, so bili dolžni sodelovati v zboru. Za zamujanje in motenje skušnje so (1872) plačevali denarno kazen (1—3 gld.). Z odborom niso bili zmeraj v najboljših odnosih in tudi ne zmeraj preveč v časteh: mnogi odbornikov so bili proti veselici za igralno osebje, niso pustili, da bi kateri od igralcev prišel v odbor (čeprav samo začasno — nadomestovat Nollija), zelo so obsojali njihov pohlep po denarju (»igralci bi se prikupili, če igrajo enkrat zastonj«) in zato toliko bolj hvalili igralca Drahslerja, ki se je v korist društva odpovedal precejšnji nagradi. Zvemo, da so z igralci velike sitnosti. Stare, ki jih je kot nekakšen režiser najbolj okusil, toži o težavah z njimi: kar naprej jih mora »prostiti, miriti«. Celestina jim povrh odreka še umetniške odlike: »... nikoli ne bomo imeli dobrih iger (tj. predstav), ker nimamo boljših igralcev«. Sodba je zagotovo preostra, saj so se vsi, če so hoteli živeti, morali ukvarjati predvsem z drugimi opravili (bili so uradniki, trgovski pomočniki,

zavarovalni agenti, obrtniki). Bili so pač polnokrvni diletantje, saj se igralskih veščin — razen v dramatični šoli, ki pa je le kdajpakdaj zaživotarila — niso imeli kje učiti. (Šele 1892 je DD dalo igralki podporo za študij na Dunaju.) In končno: le kako bi bilo mogoče oblikovati kvalitetne like, če si po pravilniku dobil besedilo za glavno vlogo teden dni, za manjšo pa tri dni pred uprizoritvijo?

Iz silno revnih ostankov arhiva Dramatičnega društva smo torej iztrgali nemalo zanimivih podatkov. Ker pa ob tem nismo izčrpali nobenega posrednih virov (časopisje, predvsem SN, poročila DD v Taliji, plakati gledaliških predstav in omembe DD v korespondencah), pričujoče pisanje še ni in ne more biti popolno. Avtor upa, da bo delo do stoletnice DD opravil do kraja in si hkrati želi srečnega naključja, ki bi odkrilo nove svežnje ali še rajši kar ves izgubljeni arhiv DD.

Mirko Mahnič

L'Association dramatique entre 1869 et 1892

L'auteur de ce traité a étudié 37 documents (environ un centième) des archives de l'Association dramatique des années entre 1869 et 1892, les seuls qui se soient conservés; aucune trace n'est restée des autres matériaux. Bien que les résultats ne nous révèlent point de vérités jusqu'alors inconnues, ils nous offrent néanmoins beaucoup de petites données qui nous aideront à former une image plus claire de l'Association dramatique, initiateur du théâtre professionnel slovène, dont nous célébrerons bientôt le 100ème anniversaire. Parmi les fait plus importants il faut mentionner: Le comité de l'Association dramatique fut pendant toutes ces années très actif mais manquait de directeur ayant une formation théâtrale. Il tomba en proie au pessimisme et fut deux fois sur le point de faire cesser les représentations et une fois pensa sérieusement de céder cette tâche au directeur du théâtre allemand. L'Association souffrit de crises financières, artistiques et surtout de crises de répertoire. Un autre obstacle à sa progression fut la situation insupportable où elle se trouvait envers la théâtre allemand avec lequel elle devait partager la scène et les jours de représentation. Sont intéressantes aussi les données sur l'acteur, sur sa situation financière, son aptitude professionnelle qui était très basse, et sur le degré de sa conscience artistique. On l'engageait et payait seulement durant la saison — c'est-à-dire à peine quatre mois, c'est pourquoi il devait nécessairement consacrer la majeure partie de ses forces à sa profession principale (il était commerçant, fonctionnaire, artisan). Il devait se procurer les costumes de théâtre à ses propres frais. Jusqu'en 1892 les représentations naissaient pour ainsi dire d'elles-mêmes, la notion de metteur-en-scène étant jusqu'alors inconnue. On travaillait vite et par conséquent superficiellement. Et d'ailleurs, comment faire autrement, si le rôle principal ne devait être distribué, selon les réglementations, que 7 jours à l'avance et un rôle mineur 3 jours avant la première. Heureusement que le répertoire n'était pas exigeant. On donnait des pièces amusantes et des opérettes. L'année 1892 marque la rupture avec cette état de choses. C'est l'année où Ljubljana reçut sa première maison de théâtre.